

Recenzija rakstu krājumam „Latvijas ārlietu simtgade. I sējums: Idejas un personības”
(Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2016)

Rakstu krājums ir daļa no plašāka pētnieciskā projekta, kas veltīts Latvijas ārpolitikas izpētei laikā no 1918. gada līdz mūsdienām. Kā paskaidro grāmatas redaktori Diāna Potjomkina, Andris Sprūds un Valters Ščerbinskis, abi nākamie sējumi būs veltīti nozīmīgākajiem simtgades notikumiem ārpolitikā (2017) un mūsdienu ārpolitikai (2018). Pētnieciskā projekta rezultātā tapušajā pirmajā sējumā galvenais uzsvars ir ticis likts uz ideju un personību ietekmes uz Latvijas ārpolitiku izpēti, tādējādi aizpildot robu Latvijas ārpolitikai veltītajā literatūrā, kur personību nozīmei un ietekmei līdz šim (ar retiem izņēmumiem) nav bijusi pievērsta pastiprināta uzmanība. Ņemot vērā to, ka Latvija ir maza valsts, Latvijas ārpolitikas izpētei veltītajā literatūrā ir izveidojusies tendence priekšroku dot dažādiem ārējiem faktoriem, kas ietekmē Latvijas attiecības ar citām valstīm, tādēļ apsveicama ir autoru iecere pievērst uzmanību atsevišķu indivīdu lomai ārpolitikas veidošanā. Šāds skatījums ļauj Latviju uzlūkot kā patstāvīgu dalībnieku starptautiskajā politikā, kurš ne tikai pielāgojas starptautiskās vides radītajam spiedienam un izmanto starptautiskās vides piedāvātās iespējas, bet arī pats cenšas formulēt savus ārpolitikas mērķus un tiekties pēc tiem.

Rakstu krājums ir iedalīts trijās daļās, taču redaktori norāda, ka aplūkoti tiek četri Latvijas ārpolitikas posmi: starpkaru perioda ārpolitika, trimdas periods, atmodas laiks, mūsdienu posms (kas sākas ar 1991. gadu). Pastiprināta uzmanība ir tikusi pievērsta Latvijas ārpolitikai starpkaru periodā un mūsdienās, jo šajā laikā Latvija de facto pastāvēja kā suverēna valsts, kas radīja priekšnosacījumus specializācijai ārpolitikā. Atzinīgi ir vērtējams tas, ka rakstu krājumā vienkopus ir atrodamā informācija par nozīmīgākajām personībām un idejiskajiem strāvājumiem dažādos laika posmos, tādējādi ļaujot salīdzināt, piem., Latvijas ārpolitiku starpkaru periodā un mūsdienās. Līdz ar to no iepazīšanās ar rakstu krājumu ieguvēji būs gan tie, kurus interesē Latvijas ārpolitikas vēsturiskie aspekti, gan tie, kuri priekšroku dod Latvijas ārpolitikai pēc 1991. gada.

Papildus divām nodaļām, kurās aplūkots Rietumu trimdas latviešu darbs ārlietu jomā un ārpolitikas veidošanās procesi Atmodas periodā, starpkaru un mūsdienu ārpolitikas analīzei veltītajās rakstu krājuma daļās Latvijas ārlietu analīzei katrā no posmiem tiek atvēlētas piecas nodaļas. Tas ļauj padziļināti aplūkot Rietumu un Austrumu virzienus Latvijas ārpolitikā. Abos laika posmos atsevišķi tiek aplūkoti arī Latvijas ārpolitikas reģionālie aspekti (Baltijas jūras reģions). Tomēr pastāv arī atšķirības starp starpkaru perioda un mūsdienu ārpolitiku. Papildus trijiem minētajiem ārpolitikas virzieniem, starpkaru periodam atvēlētajā rakstu krājuma daļā tiek aplūkota arī Latvijas vācbaltiešu ietekme uz ārpolitiku un proamerikāniskā strāvājuma veidošanās Latvijas ārpolitikā, kas saistāma ar Kārļa Ulmaņa idejām. Mūsdienu ārpolitikai veltītajā daļā savukārt papildus Transatlantiskajam strāvojumam, Austrumu virzienam un Baltijas jūras reģiona nozīmei Latvijas ārpolitikā atsevišķas nodaļas ir tikušas atvēlētas ekonomiskajam pragmatismam

ārpolitikā un normatīvajam strāvojumam. Rakstu krājumu noslēdz Ivara Ļjaba raksts, kas veltīts Latvijas ārpolitikas simtgades pieredzes izvērtēšanai. Katrā nodaļā ir identificētas arī trīs personības, kuras uzskatāmas par konkrētā ārpolitiskā strāvojumam pārstāvjiem. Grāmatas nobeigumā ir atrodams arī detalizēts literatūras saraksts, kurā atrodami avoti, kuri var noderēt tālākai Latvijas ārpolitikas izpētei.

Rakstu krājums piedāvā vērtīgu materiālu diskusijām par Latvijas ārpolitiku un var kalpot par pamatu tālākiem pētījumiem. Jo īpaši uzskatāmi tas redzams rakstu krājuma trešajā daļā, kur tiek aplūkoti mūsdienu ārpolitikas strāvojumi. Piem., nodaļā, kas veltīta transatlantiskā strāvojuma analīzei, Gunda Reire norāda uz neatbilstību starp politisko līderu izvēli par labu Latvijas piederībai Rietumvalstu grupai un sabiedrības viedokli, kur piederības sajūta ES ir salīdzinoši neviennozīmīga. Var apgalvot, ka jautājums par sabiedrības ietekmi uz ārpolitiku būs aktuāls arī turpmāk. Nodaļā, kas veltīta Latvijas attiecībām ar Krieviju, Andis Kudors secina, ka Latvijas-Krievijas attiecības varēja būt labākas tikai pie nosacījuma, ja Latvija atteiktos no līdzšinējām ārpolitikas prioritātēm. Šeit abu valstu politiskās attiecības nepieciešams nodalīt no ekonomiskajām. Var prognozēt, ka politisko un ekonomisko interešu savstarpējās attiecības būtiski ietekmēs Latvijas-Krievijas attiecības arī nākotnē. Uz to norāda arī Aldis Austers nodaļā, kas veltīta ekonomiskā pragmatisma Latvijas ārpolitikā analīzei. Didzis Kļaviņš secina, ka Baltijas jūras reģiona strāvojums ir bijis viens no nozīmīgākajiem aspektiem Latvijas ārpolitikā. Vienlaikus daudzos Baltijas jūras reģiona valstu sadarbības praktiskajos aspektos vienprātību panākt nav bijis iespējams, proti, reģionālā sadarbība piedāvā ievērojamas iespējas, taču tā saskaras arī ar būtiskiem ierobežojumiem. Visbeidzot, Mārtiņš Daugulis norāda uz to, ka normatīvais strāvojums Latvijas ārpolitikā līdz šim pētīts salīdzinoši maz. Tā ir taisnība, taču vienlaikus jāatceras, ka normatīvie apsvērumi ir kļuvuši par neatņemamu diskusiju par ārpolitiskajām izvēlēm sastāvdaļu. Lai arī normatīvais strāvojums Latvijas ārpolitikā nav bijis ietekmīgs, tomēr nav pamata uzskatīt, ka normatīvos apsvērumus turpmākajos gados būs iespējams gluži vienkārši ignorēt.

Latvijas Ārpolitikas institūta publicētais rakstu krājums ir uzskatāms par vērtīgu pienesumu diskusijām par Latvijas ārpolitiku. Šī publikācija neapšaubāmi kalpos par vērtīgu ideju un informācijas avotu ikvienam, kuru interesē Latvijas ārpolitika.

*Dr.sc.pol. Toms Rostoks, asociētais profesors
Sociālo zinātņu fakultāte, Latvijas Universitāte*

16.11.2016.

Recenzija rakstu krājumam „Latvijas ārlietu simtgade. I sējums: Idejas un personības”
(Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2016)

Grāmata veltīta sabiedriski un zinātniski aktuālai tēmai – skatījumam uz Latvijas ārlietu simtgadi, tuvojoties Latvijas valsts nodibināšanas 100. gadadienai 2018. gadā. Kā norādījuši krājuma redaktori, izdevums ir veltīts nozīmīgākajām idejām (praktiskām ārpolitiskām orientācijām) un personībām Latvijas ārlietās. Vēstures literatūrā plašāki vai šaurāki pētījumi par atsevišķām personībām un mazāk – viņu idejām ārlietās – ir bijuši (parasti – kā viena no daudzajām tēmām plašos apkopojuma rakstura darbos). Tomēr jaunais izdevums ir veltīts speciāli šai tēmai – tas ne tikai iederas valsts simtgades tematikā, bet galvenais – iztīrā vairāku personību un idejisko strāvojumu ieguldījumu Latvijas ārlietās, apvienojot visus trīs Latvijas valsts *de iure* pastāvēšanas periodus – pirmo neatkarības laikmetu, okupācijas un aneksijas periodu un otro atjaunotās neatkarības laikmetu.

Gadiem ejot un laika distancei palielinoties, šis juridiski noteiktais Latvijas valsts trīsperiodu dalījums tiek pamazām akceptēts tajās politologu un vēsturnieku akadēmiskajās publikācijās, kurās tiek aptverts viss Latvijas valsts pastāvēšanas laiks, arvien vairāk analizējot arī laikmetu kopš Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas. Joprojām tiek lietots arī termins “starpkaru periods” (kā darīts šajā izdevumā), kas ir atpazīstamāks, tomēr, pēc recenzenta domām, precīzāks būtu termins “Latvijas valsts pirmais neatkarības periods”. Var piekrist sastādītājiem, ka šis darbs, “apvienojot idejas un personības”, ir pirmais šāda veida pētījums Latvijā, jo līdz šim pētnieki vairāk uzmanības bija veltījuši konkrētiem notikumiem un procesiem Latvijas ārpolitikā.

Iztirzāts Latvijas galveno ārpolitisko strāvojumu saturs, to apakšvirzieni, kopīgais un atšķirīgais. Var piekrist atzinumam, ka dažkārt strāvājumi pārklājas, un vairāki ārlietu darbinieki vienlaicīgi pieskaitāmi vairākiem strāvājumiem vienlaicīgi vai dažādos laika posmos.

Atzīstama ir pieeja, pētījuma sagatavošanas gaitā aptaujājot arī Latvijas ārlietu ekspertus par, viņuprāt, nozīmīgākajām idejām un personībām. Tas ir devis diezgan plašu minēto personību spektru (recenzentam šķiet, ka attiecībā uz laiku kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas – iespējams, varbūt pat pārāk plašu).

Norādīšu uz dažiem aspektiem autoru sagatavotajos rakstos, kas pievērta recenzenta uzmanību.

Rakstu krājuma 1. sadaļā “Starpkaru perioda ārpolitiskie strāvājumi” Jānis Taurēns rakstā “Rietumu virziens Latvijas ārpolitikā starpkaru periodā” precīzi norāda uz V. Muntera atbildību par Latvijas ārpolitikas nespēju adekvāti reaģēt uz 1939.–1940. gada izaicinājumiem. Tomēr jāatgādina, ka Latvijas ārpolitiku autoritārisma periodā veidoja tikai divi cilvēki, turklāt abiem nebija vienādas lomas – tā bija Ulmaņa ārpolitika, ko Munters realizēja.

Raimonda Cerūža raksts “Austrumu virziens Latvijas ārpolitikā starpkaru periodā” uzsver tādu būtisku faktoru kā informācijas ierobežotību K. Ulmaņa autoritārā režīma gados par PSRS patiesi notiekošo. Pareizi norādīts, ka latviešiem ārpolitika bija jauna joma, ko daudzi nesaprata un tikai sāka mācīties. Jāpiebilst, ka ar to arī bija saistītas zināmas

ilūzijas un pat naivums Austrumu jautājumā, jeb, kā autors norāda, toreiz nebija tās pieredzes, kas mums ir šodien.

Valtera Ščerbinska rakstā "Baltijas un Ziemeļvalstu virziens Latvijas ārpolitikā starpkaru periodā" uzmanību saista minētā virziena apakšvirzienu izklāsts.

Martina Hausdena rakstā "Ārpolitika un Latvijas vācbaltieši" norādīts, ka vācbaltiešiem, kas jaunā mazā nācijvalstī bija kļuvuši no valdošās elites par nacionālo minoritāti, bija ietekme Berlīnē (Vācijas Ārlietu ministrijā) un Ženēvā (Tautu Savienībā), nevis tā centās ietekmēt politikas attīstību Latvijas Ārlietu ministrijā. Tomēr galvenie vācbaltiešu līderi Latvijā bija gatavi balstīties uz jaunās nācijvalsts pamatiem, turklāt Vācijas atbalsts izrādījās ierobežots. Ievērojama vieta rakstā ierādīta jaunajam nacionālisma vilnim Eiropā un nacistisko ideju ietekmes pieaugumam Latvijas vācbaltiešu vidū, kā arī norādīts, ka Latvijas varas iestādes centās mazināt etnisko vāciešu ietekmi sabiedrībā. Jāpiekrīt autora noslēguma secinājumam, ka vācbaltiešu loma ietekmēja arī ārlietas, bet vēl daudz jāpēta, lai spētu pilnīgāk izanalizēt šīs etniskās grupas ietekmi uz Latvijas ārpolitikas attīstību.

Interesants ir Džordana T. Kuka raksts "Made in America: Kārlis Ulmanis un proamerikānisma izveide Latvijā, 1918–1940" par Ulmaņa proamerikānismu. Rakstā sniegti līdz šim nezināmi vai mazāk zināmi fakti, balstoties uz ASV avotu krātuvēs pieejamiem materiāliem.

Grāmatas 2. sadaļa faktiski atbilst otrajam Latvijas valsts periodam – Latvijas okupācijas un aneksijas, taču valsts de iure turpināšanās periodam. Tomēr sadaļas nosaukums "Trimdas un atmodas laiku ārpolitiskie strāvojumi" un šim nosaukumam atbilstošais sadaļas saturs ārlietu idejas un personības faktiski sašaurina tikai uz trimdu, atstājot malā Latvijas ārlietu dienestu Rietumvalstīs, kas hronoloģiski bija pirmais no diviem "kanāliem", kas īstenoja cīņu par Latvijas tiesībām un valstiskās neatkarības atjaunošanu. Ja atsaucamies uz tuvojošos valsts simtgadi, tad jāuzsver, ka tieši LR ārlietu dienests joprojām izteica "valstiskās" ārlietu idejas.

Informatīvi vērtīgs ir arī Andreja Plakana raksts "Rietumu latviešu trimdas "ārlietu" idejas un darbs" par ārpolitiskajiem strāvojumiem trimdā. Raksta sākumā tiek norādīts, ka rakstā tiek analizētas Rietumu latviešu trimdas "ārlietu" idejas un darbs, lai gan pats autors norāda, ka jēdziens "ārlietas" parasti tiek lietots saistībā ar starpvalstu attiecībām. Ārlietu dienests pieminēts, taču saukts neprecīzi par "sūtņu kolēģiju", lai gan šāds nosaukums dažviet literatūrā agrāk lietots. Autors norāda uz to, ka latviešu organizācijas tā arī palika nevalstiskas. Citiem vārdiem varētu teikt, ka trimda izteica "nevalstiskās" ārlietu idejas. A. Plakans analizē panākumus un trūkumus trimdas aktivitātēs un uzskatāmi ataino jaunu ieviržu un jaunas paaudzes parādīšanos trimdas "ārlietās", kas padarīja trimdas ārlietu darbību un aktivitātes efektīvāku.

Edijs Bošs rakstā "Ārpolitikas konceptualizācija Atmodas periodā" par Trešās atmodas laika ārpolitiskajiem strāvojumiem precīzi norāda uz nepietiekamu izpratni par ārlietām (atkal, tāpat kā 20. gados!) un seklām diskusijām, pirmo praktiskās diplomātijas pieredzi Latvijā pēc 50 gadu ilga pārtraukuma, strauji mainīgajiem ārējiem apstākļiem un pārejas perioda vilšanās par Rietumu valstu reālpolitiku un nepietiekamo atbalstu Baltijas valstu neatkarības atjaunošanai.

Grāmatas 3. sadaļā "Mūsdienu ārpolitiskie strāvojumi" faktiski runāts par šo tematiku Latvijas valsts trešajā jeb neatkarības otrajā laikmetā. Gunda Reire rakstā "Latvija un eiroatlantiskā identitāte" pamatoti norāda uz Latvijas iedzīvotāju vidū vērojamo sašķeltību jautājumā par Latvijas ārpolitikas veidošanas prioritārajiem virzieniem, kur atšķirības iezīmē valodas piederības līnija (taču arī latviešu vidū nav vienprātības, eiroatlantiskā identitāte joprojām nav stingri iesakņojusies Latvijas sabiedrībā).

Anda Kudora rakstā "Austrumu virziens Latvijas ārpolitikā" uzmanība ir pievērsta tādām Latvijas – Krievijas attiecību parādībām kā Krievijas atvaļināto virsnieku atstāšanai Latvijā, Krievijas politiskās vadības selektīvai attieksmei pret Latvijas partijām, Krievijas tautiešu politikai un sabiedrības integrācijas kavēšanai Latvijā. Raksta noslēgumā pamatoti secināts, ka abu valstu attiecības ir tik labas, cik labas tās varēja būt situācijā, kad Latvijas puse nepieņēma kādos jautājumos, kas skar valsts fundamentālās intereses.

Didzis Kļaviņš rakstā "Baltijas reģiona strāvojums Latvijas ārlietās," rūpīgi iztīrījis dažādās institūcijas, reģionālos projektus un idejas, pamatoti izceļ Elemana-Jensena un Genšera lomu, bet diemžēl nepiemin Hannibalsona "celmlauža" lomu. Recenzentam nav pārliecības, vai dažādi izteikumi Baltijas valstu identitātes jautājumos bija liekami noslēguma secinājumu daļā, drīzāk tie iedētos pirms tam iztīrījuma daļā. Var piekrist autora izteiktajai prognozei, ka Baltijas reģiona virziens turpinās būt par vienu no svarīgākajiem virzieniem Latvijas ārpolitikā dažādās autora iepriekš minētās nozarēs.

Aldis Austers rakstā "Ekonomiskais pragmatisms Latvijā – business pāri visam" izseko ekonomiskā pragmatisma ideju attīstībai kopš valstiskās neatkarības atjaunošanas, dažām no šīm idejām atrodot analogas pirmajā Latvijas neatkarības laikmetā. Pragmatisma nepieciešamība uzsvēta, galvenokārt runājot par Latvijas un Krievijas ekonomiskajām attiecībām. Jāpievienojas autora secinājumiem, ka ekonomiskā pragmatisma idejas Latvijā nav dominējušas; Latvijas un Krievijas uzņēmēju attiecības ir labākas nekā abu valstu attiecības; pašlaik Latvijas politiskā integrācija Rietumu struktūrās ir pabeigta.

Mārtiņš Daugulis rakstā "Normatīvie strāvojumi Latvijā – ceļā uz vienotu izpratni" pamatoti uzsver, cik liela nozīme ir vērtībām (arī ārlietās). Viņš norāda, ka Latvijas normatīvā attīstība ir maz pētīts jautājums. Atzīmējami ir autora konstatējumi, ka krievvalodīgo tiesību un cilvēktiesību jēdziena sasaiste ir Latvijā diskreditējusi cilvēktiesību uztveres jēdzienu, un cilvēktiesību jautājumi dažkārt tiek nonivelēti līdz nepilsoņu jautājumam. Latvijai tiešām bija sarežģīti uzreiz pielāgoties daudzām Rietumu vērtībām, uz ko Rietumu pasaule bija gājusi tos 50 gadus, kamēr Latvija bija zaudējusi neatkarību un nevarēja piedalīties dažādu pasaules procesu attīstībā. Autors, runādams par izvēli orientēties starp modernām (uz nacionālām interesēm vērstām) vērtībām un postmodernām (uz cilvēku vērstām) vērtībām, šķiet, viennozīmīgi priekšroku dod postmodernām vērtībām.

Šeit rodas iespaids, ka autors, iespējams, pārāk notic postmoderno vērtību universalitātei. Viņš raksta: "Ja valstī vērtību sistēma nav attīstījusies iekšēji, tad arī ārpolitikā tiek pieņemti modernismā, ne postmodernismā balstīti lēmumi." (259. lpp.). Vai tas nozīmētu, ka būtu jāatsakās no tādu nacionālo interešu aizstāvēšanas kā valsts drošība? Turpat 259. lpp. autors tiešām piemin diskusijas par ekonomiskiem un arī

drošības ieguvumiem iepretim starptautiskām normām. No vienas puses, jāpiekrīt autoram par normatīvismu kā konsolidējošu elementu. Normatīvā pieeja tiešām aicināta veicināt sabiedrības konsolidāciju, piedāvājot "vienādus spēles noteikumus un vienādas iespējas visiem". Pēc recenzenta domām, šī pieeja labāk darbojas homogēnās sabiedrībās ar vienotu vai vismaz līdzīgu vērtību sistēmu.

No otras puses, recenzents nevar piekrist autora teiktajam, ka: "nobriedušai Rietumu pasaulei no ētiskām dilemmām palīdz iziet stingra vērtību sistēma, piemēram, Sīrijas bēgļu jautājumā" (260. lpp.) Pēdējos gados tieši Rietumeiropā arvien vairāk redzams, ka normatīvā pieeja nedod cerēto rezultātu un var pat radīt riskus un apdraudējumus vietējām sabiedrībām, ja plašas imigrantu kopienas bēgļu statusa aizsegā nekontrolēti ierodas konkrētās valstīs, nepieņem vietējos spēles noteikumus un jaunajās mītnes zemēs sāk darboties pēc saviem noteikumiem, pat sākot uzspiest tos vietējiem iedzīvotājiem. Aicinājumi piekopt toleranci pret to galējā izpausmē var novest pie vietējās sabiedrības nespējas sevi vairs aizstāvēt, jo faktiski parādās ideja, ka "pat sevi aizstāvēt ir slikti". Sekas pašlaik nav precīzi prognozējamās, bet ir visai iespējams, ka tās būs redzamas tuvākajā nākotnē tieši "nobriedušajā" Rietumu pasaulē, kur imigrantu kļūst arvien vairāk. Ja gadījumā šīs sekas sāktu izpausties kā ļoti asas konfrontācijas formas, par ētiskām dilemmām diez vai kāds vairs atcerēsies. Austrumeiropas valstis (postpadomju valstis), kurām jau ir negatīva vēsturiskā pieredze, daļēji arī saistībā ar imigrantu pieplūdumu, Sīrijas imigrantu jautājumu pamatoti skata galvenokārt no nacionālo interešu (pirmām kārtām drošības interešu) viedokļa, un to var saprast un izskaidrot.

Autora norāde (257. lpp.) par Latvijas sekošanu modernām (uz nacionālajām interesēm centrētām), ne postmodernām (uz cilvēku centrētām) vērtībām būtu pelnījusi plašāku teorētisku izvērsumu, ņemot vērā šo jēdzienu spēcīgo lādējumu kā sociālajā teorijā, tā starptautisko attiecību teorijā. Postmodernisms kā 20. gs. otrās puses kustība noraida universālas vērtības un struktūras, apstrīd humānisma priekšstatu par cilvēku kā vērtību avotu, noraida indivīdam piemītošo brīvo gribu un apziņu, ikvienam sabiedrības loceklim ļaujot sekot vienīgi sevis paša diktētām normām un radot labvēlīgu augsni vērtību relativismam. Šie jautājumi ir jo īpaši būtiski to izaicinājumu priekšā, ar kādiem pašlaik sastopas Eiropas Savienība un tās kaimiņvalstis. Iespējams, tieši šobrīd būtu aktualizējama diskusija par potenciāli vienojošo valsts un plašāku valstu integrācijas formu pamatu, mazinot sabiedriskās entropijas riskus. Savukārt, ja aplūko *moderno* un *postmoderno* kā alternatīvas pieejas starptautiskajā politikā, ģeopolitiskā realitāte liek manīt, ka modernajai pieejai raksturīgie aspekti (nācijvalsts un reālpolitika) neatkāpjas postmodernajai pieejai raksturīgo iezīmju priekšā (jo īpaši domājot par ētisku ārpolitikas praksi). Tas būtu jāņem vērā situācijas vērtējumā. Ja recenzents nekļūdās, tekstā konstatējot autora simpātijas postmodernismam, tad tam būtu vēlams plašāks pamatojums.

Apkopojot autoru rakstos teikto un izvirzot savas idejas zinātniskai diskusijai "par nepārtrauktību un pārrāvumiem Latvijas ārpolitikā tās pirmajos simt gados," I.Ijabs rakstā "Simtgades pieredze un perspektīvas: secinājumu vietā" piesaista lasītāju uzmanību ar vispārinātāku skatījumu par atsevišķiem būtiskiem aspektiem attiecībā uz

Latvijas ārpolitikas attīstību: ārpolitiskā ietvara rašanos, valstiskās neatkarības idejas evolūcijai 20. gs. padsmīto gadu beigās un 80. gadu beigās, neatkarības neatgriezeniskuma nodrošināšanai un valsts nepārtrauktībai (kontinuitātei), vēstures naratīva nozīmei, minoritāšu jautājumam, starptautiskās diskreditācijas kampaņām, Rietumu orientāciju, Latvijas esamībai uz divu ārpolitisko mentalitāšu robežlīnijas. Visbeidzot, centieniem labot l. l. jaba pieminēto kvalitatīvu ārpolitisko diskusiju deficītu kalpo arī šis rakstu krājums.

Lasītāju dziļākai interesei un studijām noderēs atlasītu ieteicamo avotu un literatūras saraksts.

Dažas piezīmes, labojumi un precizējumi.

Nav skaidrs, kā saprast teikto, ka neatkarīgs ārpolitisks resors neeksistēja 1987.–1991. gadā? (12.lpp.) Latvijas ārlietu dienests Rietumvalstīs taču pastāvēja, tas bija neatkarīgs savā rīcībā, kopš 1990. gada Latvijā tika no jauna veidota arī Ārlietu ministrija, kurai ārlietu dienests Rietumvalstīs joprojām nebija pakļauts.

Sūtnis J.Feldmanis bija sūtnis nevis pēc amata (12.lpp.), bet pēc diplomātiskā ranga, bet ASV viņš izpildīja Latvijas pilnvarotā lietveža amatu.

45.lpp. varēja piebilst, ka Baltijas valstis bija pirmās, kas savukārt de iure atzina Padomju Krieviju.

Svarīgs ir 49.lpp. atzinums, ka autoritārisma laikā Latvijā trūka informācijas par patieso stāvokli Padomju Savienībā.

53.lpp. – K.Ozola memuāri bija izdoti 1938.g. Parīzē, bet 2015.g. izdevums Maskavā ir atkārtots izdevums.

109.lpp. – pēc recenzenta domām, nevar runāt par “neeksistējošu valsti”, vismaz juridiskā ziņā ne. Ja šeit ir domātas autora minēto latviešu kādas trimdinieku daļas izjūtas – tad varbūt.

112. lpp. – diez vai var runāt par neaktivitāti, ja nu vienīgi kādas trimdinieku daļas priekšstatos par diplomātu darbību, jo trimdinieki bija cerējuši uz diplomātu aktivitāti dažās tādās jomās, kuras diplomāti nevarēja pildīt sava diplomātiskā statusa dēļ. Kopumā aktīvi bija gan diplomāti, gan latviešu sabiedriskās organizācijas. Tomēr šī aktivitāte izpaudās, diplomātiem un trimdai darbojoties katrai pa saviem kanāliem un veidiem, kas tiem bija pieejami (kā to precīzi A. Plakans turpat arī apraksta).

Kopumā “Latvijas ārlietu simtgades” 1. sējums ir labs iesākums, sekmīgs politologu un vēsturnieku kopdarbs. Ir pamats ar interesi gaidīt turpmāk plānotos divus sējumus par svarīgākajiem simtgades notikumiem (2017. g.) un par mūsdienu ārpolitiku (2018. g.).

*Dr. hist. Ainārs Lerhis, LU Latvijas vēstures institūta vadošais pētnieks,
Austrumeiropas politikas pētījumu centra valdes priekšsēdētājs*

16.11.2016.